

Klimecki, Michał

"Polska technika wojskowa do 1500 roku", pod red. Andrzeja Nadolskiego, Warszawa 1994 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 40/2, 170-172

1995

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

renesans, renesans karoliński, renesans ottoński, humanizm, barok, ewolucja, rewolucja, rebelia, rewolta, wojna domowa, postęp, rozwój, duch narodu, duch kapitalizmu, historyzm, kamerdynerzy historii, klasa, walki klasowe, dynamika historyczna, kołowrót historii, przekaz historyczny, autorytet, krytyka, źródło historyczne, źródło pierwotne, źródło autentyczne, źródło wiarygodne, źródło materialne, źródło pisane, nauki pomocnicze historii, dyplomatyka, paleografia, bibliografia, biografistyka, hagiografia, rocznik, kronika, historyka, krytyka zewnętrzna, krytyka wewnętrzna, idiogafizm, pozytywizm poznawczy, wyjaśnianie historyczne, rozumienie historyczne, historia polityczna, historia powszechna, historia gospodarcza, historia państwa i prawa, historia społeczna, historia ruchu robotniczego, historia ruchu ludowego itp.

Na zakończenie należy podać informację, iż autor pisząc tę książkę chciał przybliżyć omawianą problematykę młodej generacji czytelników zainteresowanych dziejami historiografii. Pamiętał też o swojej najbliższej osobie, zajmującej się również badaniami historycznymi, przedwcześnie zmarłej Małżonce – Barbarze, której w dowód pamięci dedykował tę pracę.

Antoni Krawczyk
(Lublin)

Polska technika wojskowa do 1500 roku. Praca zbiorowa pod red. Andrzeja Nadolskiego. Warszawa 1994 Oficyna Naukowa, 439 s., nlb. s. 1 + 12 tabl. ilustr. oraz ilustr. w tekście.

Komitet Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk. Ser. wyd. „Rozprawy z Dziejów Nauki i Techniki”, [tom] 1.

Mimo istniejącego już od dłuższego czasu znacznego zainteresowania historią polskiej techniki wojskowej i dorobku, wyrażonego pokaźną liczbą rozpraw naukowych i szkiców popularyzatorskich z tego zakresu, dopiero teraz ukazał się pierwszy tom dzieła aspirującego do syntetycznego omówienia całości tej problematyki¹. Tom obejmuje znaczny obszar czasu, od połowy X do końca XV w., a więc okres odpowiadający dziejom średniowiecznego państwa polskiego. W różnym stanie zaawansowania znajdują się – o ile wiem – prace nad dalszymi tomami. Zapewne w najbliższym czasie zostanie skierowany do druku tom dotyczący lat 1914–1945.

Koncepcja dzieła narodziła się jeszcze na początku lat osiemdziesiątych w Wojskowym Instytucie Historycznym. Jej twórca i animator prof. Tadeusz M. Nowak zaproponował wówczas również definicję pojęcia „historia techniki wojskowej”, która w decydujący sposób określiła problemową zawartość projektowanej publikacji. Według tego badacza są to „dzieje rozwoju środków materialnych

służących do przygotowania i prowadzenia działań wojennych oraz rozwoju umiejętności produkcji (lub budowy) i obsługi tych środków”². Taka konstrukcja definicji umieszcza historię techniki wojskowej w historii wojskowości, a jednocześnie aprobejuje ją także jako dział historii techniki. Jednocześnie wskazuje, że historia techniki wojskowej mieści w sobie tak technikę konstrukcji i produkcji materialnych środków walki i służących przygotowaniom wojennym, jak związaną z nimi teorię mającą swój najpełniejszy zapis w wojskowym piśmiennictwie technicznym. Wymaga pokazania konstruktorów i wytwórców z ich warsztatami oraz ludzi posługujących się środkami przygotowania i prowadzenia wojny, a także teoretyków mających wpływ na rozwój tych środków oraz sposób i zakres ich wykorzystania.

O wartości publikacji przesądziła w znacznym stopniu baza źródłowa wykorzystana przez zespół autorski. Książka powstała w oparciu o wyniki wieloletnich dociekań autorów³, przy czym w ich polu badawczym znajdowały się tak źródła archeologiczne, ikonograficzne i pisane (narracyjne, inwentarze oraz rachunki królewskie, kościelne i miejskie, aktowe, w tym przede wszystkim dyplomy nadań ziemi na prawie rycerskim). Zabytki archeologiczne, występujące na naszym obszarze mniej licznie niż w zachodnich regionach Europy⁴, jako jedyne poddają się specjalistycznym analizom niezbędnym do określenia przebiegu procesów technologicznych. Bardzo szerokie uwzględnienie ich w publikacji o charakterze syntezy, przy równie bogatym potraktowaniu źródeł innych kategorii, należy uznać za istotne osiągnięcie naszej historiografii.

Prezentowany tom składa się z dwóch części. W pierwszej zawierającej trzy rozdziały omówiono lądową technikę wojskową. Autorami tekstu pierwszej części są: będący jednocześnie redaktorem naukowym tomu prof. Andrzej Nadolski oraz – w rozdziale drugim i trzecim – Jan Szymczak, Andrzej Nowakowski i Jarosław Widawski. Natomiast część trzecia jest autorstwa Przemysława Smolarka. Przedmowę zawierającą zwięzły przekaz genezy i założeń dzieła napisał T.M. Nowak.

Precyzyjnie przygotowana przez T.M. Nowaka koncepcja i ramowy konspekt dzieła, przedyskutowane następnie przez Radę Naukową Wojskowego Instytutu Historycznego oraz w środowisku skupionym przy prof. Andrzeju Nadolskim w łódzkim ośrodku naukowym, zapewniła pierwszemu tomowi, co trzeba podkreślić, znaczną spójność w zakresie poruszanych zagadnień i sposobie ich opisów. Choć poszczególne rozdziały napisane są przez pięciu różnych autorów, to jednak tom ma zgodnie z zamierzeniami projektodawcy charakter syntezy dziejów polskiej techniki wojskowej do końca XV w. Jedyne w części drugiej, z pewną szkodą dla pracy, zabrakło podrozdziałów zawierających ogólną charakterystykę morskiej techniki wojskowej, analogicznie do charakterystyk otwierających każdy z rozdziałów poświęconych dziejom techniki lądowej. Omówienia rodzajów i typów jednostek flot wojennych tylko do pewnego stopnia zastępują takie podrozdziały.

W części pierwszej w każdym rozdziale znalazły się, obok wspomnianych już elementów poświęconych ogólnej charakterystyce zagadnień, wyodrębnione w podrozdziały omówienia m.in. uzbrojenia i oporządzenia indywidualnego, sprzętu taborowego, obozowego i przeprawowego, sprzętu i techniki łączności, środków rozkazodawstwa, organizacji zaopatrzenia oraz fortyfikacji. Natomiast każdy z rozdziałów części drugiej składa się z trzech podrozdziałów: wzmiankowanego omówienia rodzajów i typów wojennych jednostek pływających, konstrukcji i budowy portów oraz techniki obrony wybrzeża. Pracę kończą: bibliografia, indeksy, w tym – co bardzo istotne – także indeks rzeczowy oraz streszczenia w języku niemieckim i angielskim.

Interesującym uzupełnieniem tekstu jest kilkaset starannie dobranych szkiców i fotografii. Wśród tych ostatnich uwagę zwracają wykonane „z lotu ptaka” kolorowe ujęcia fortyfikacji dobrze ilustrujące rozważania J. Widawskiego. Jednak podobnie jak i w tekście zabrakło tu przykładów rozwoju fortyfikacji na południowo-wschodnich ziemiach ówczesnego państwa polskiego, choć autor uwzględnił te zjawiska z terenu Śląska oraz Pomorza.

Dysponujemy teraz fachową, dobrze skonstruowaną syntezą historii polskiej techniki wojskowej do końca XV w. Należy oczekiwać, iż następne tomy będą równie znaczące.

Przypisy

¹ Dzieje polskiej techniki wojennej uwzględniały w syntetycznym ujęciu, jednak w sposób ograniczony szerszym zakresem rozważań, nieliczne publikacje. Należy tu wskazać przede wszystkim na: T.M. Nowak, J. Wimmer: *Historia oręża polskiego 963–1795*. Warszawa 1981; E. Kozłowski, M. Wrosek: *Historia oręża polskiego 963–1795*. Warszawa 1984; *Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864, t. 1–2*, pod red. J. Sikorskiego. Warszawa 1965–1966; *Zarys historii wojskowości polskiej w latach 1864–1939*, pod red. P. Staweckiego. Warszawa 1990.

² Zob. T.M. Nowak: *O problematyce metodologii i metodyki pracy naukowej w dziedzinie historii techniki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1986 nr 3–4 s. 815 i następne.

³ Publikacja została przygotowana do druku w 1987 r. Aktualizacja do stanu wiedzy zbliżonego do roku wydania nastąpiła przez poszerzenie zawartości przypisów. Szerzej na ten temat pisze w *Przedmowie* (s. 27) do recenzowanej publikacji A. Nadolski.

⁴ A. Nadolski szacuje, iż dysponujemy ok. 1000–1500 zabytków tej kategorii z okresu przed 1500 r., nie licząc paru tysięcy groków strzał i bełtów. Patrz *Przedmowa* s. 22.

Michał Klimecki
(Warszawa)